

Západočeská univerzita v Plzni

Pedagogická fakulta

Katedra historie

**ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI**

Bakalářská práce

**SOCIOKULTURNÍ VÝVOJ V POSTŘEKOVĚ
V 1. POLOVINĚ 19. STOLETÍ**

Autor: David Vavřík

Vedoucí práce: PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 25. března 2014

.....

vlastnoruční podpis

Chtěl bych poděkovat vedoucímu práce panu PhDr. Janu Kiliánovi, Ph.D. za odborné vedení, rady a připomínky při zpracování této práce. Dále své rodině za shovívavost.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta pedagogická
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **David VAVŘÍK**
Osobní číslo: **P13B0546P**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Historie se zaměřením na vzdělávání**
Název tématu: **Sociokulturní vývoj v Postřekově v 1. polovině 19. století**
Zadávající katedra: **Katedra historie**

Zásady pro vypracování:

Tuto bakalářskou práci vypracuji na základě informací získaných z pramenů uložených ve státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, z Matričního úřadu v Klenčí pod Čerchovem, z kroniky Postřekova a z doporučené literatury. Také využiji citace z bakalářských a diplomových prací a výsledná práce bude konzultována s PhDr. Janem Kiliánem, Ph.D.

Rozsah grafických prací: **Fotografie, plánky**
Rozsah pracovní zprávy: **115 stran**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jan Kilián, Ph.D.**
Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **26. září 2013**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2014**

Doc. PaedDr. Jana Coufalová, CSc.
děkanka

PaedDr. Naďa Morávková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 2. října 2013

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

- HORSKÝ, Jan a SELIGOVÁ, Markéta. Rodina našich předků. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997. 143 s.
- Knižnice Dějin a současnosti; sv. 2. ISBN 80-7106-195-6.
- PETRÁŇ, Josef. Příběh Ouběnic: mikrohistorie české vesnice. 2. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 250 s.
- Knižnice Dějin a současnosti; sv. 14. ISBN 80-7106-469-6.
- PETRÁŇ, Josef. Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. 990 s.
- Česká historie; sv. 26. ISBN 978-80-7422-123-1.
- KOUTNÁ, Jana. Historie domažlických Chodů = Geschichte der Domazlicer Choden. Vyd. 1. Klenčí pod Čerchovem: Obec
- Klenčí pod Čerchovem, [2000?]. 79 s. ISBN 80-238-5703-7.
- VELKOVÁ, Alice. Krutá vrchnost, ubozí poddaní?: proměny venkovské rodiny a společnosti v 18. a první polovině 19. století
- na příkladu západočeského panství Štáhlavy. Praha: Historický ústav, 2009. 586 s., [32] s. obr. příl. Práce Historického ústavu
- AV ČR = Opera Instituti historici Pragae. Řada A, Monographia; sv. 27. ISBN 978-80-7286-151-4.
- PEŠTA, Jan. Encyklopedie českých vesnic: vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v
- Čechách. Díl III., Západní Čechy. Vyd. 1. Praha: Libri, 2005. 439 s. ISBN 80-7277-150-7.
- Sborník muzea Chodska z Chodského hradu. Domažlice: Muzeum Chodska, [1991]. 78 s. ISBN 80-900245-0-5.
- Z Chodského hradu. 1987. Domažlice: Muzeum Chodska, 1987. 54 s.
- Z Chodského hradu. [Sv.] 2. Domažlice: Muzeum Chodska, 1986. 55 s.
- FASORA, Lukáš, ed., HANUŠ, Jiří, ed. a MALÍŘ, Jiří, ed. Sekularizace venkovského prostoru v 19. století. Vyd. 1. Brno:
- Matice moravská pro Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2009. 271 s. Země a kultura ve
- střední Evropě; sv. 10. ISBN 978-80-86488-55-4.
- SCHEUFLER, Vladimír. Dějiny chodské keramiky. 1. vyd. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1959. 191, [3] s.

Obsah

1. ÚVOD.....	3
2. CHARAKTERISTIKA OBCE.....	4
3. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ	5
3.1 Historická demografie.....	5
3.1.1 Počet obyvatel	6
3.2 Porodnost v Postřekově.....	7
3.2.1 Počet narozených dětí od roku 1800 do roku 1825	7
3.2.2 Počet narozených dětí od roku 1826 do roku 1850	8
3.2.3 Křest, výběr jména.....	10
3.3 Úmrtnost v Postřekově.....	13
3.3.1 Zemřelí od roku 1800 do roku 1825.....	13
3.3.2 Zemřelí od roku 1826 do roku 1850.....	15
3.3.3 Nemoci a příčiny úmrtí.....	17
3.4 Sňatkovost v Postřekově	19
3.4.1 Sňatek	19
3.4.2 Sňatky podle rodinného stavu snoubenců od roku 1800 do roku 1825.....	20
3.4.3 Sňatky podle rodinného stavu snoubenců od roku 1826 do roku 1850.....	21
4. HOSPODÁŘSTVÍ.....	24
4.1 Zemědělství	24
4.2 Obydlí a strava obyvatelstva	26
4.3 Řemeslo a obchod.....	28
5. KULTURA	30

5.1 Vzdělávání obyvatelstva	30
5.2 Odkaz rodáka Jana Kubíčka	31
5.3 Církevní svátky a slavnosti.....	31
5.4 Chodský kroj.....	34
6. ZÁVĚR	37
7. SUMMARY	39
8. POUŽITÁ LITERATURA	40
9. OBRAZOVÁ DOKUMENTACE.....	43

1. ÚVOD

Sociokulturní vývoj je jedním z nejdůležitějších pilířů týkajících se vývoje obyvatel, tedy občanské společnosti. Slovo sociokulturní je složeno ze dvou částí – „Socio“ = společnost, společenský, sociální, a „kulturní“ = týkající se kultury – vzdělanost, tradice a zvyky, církevní svátky. Práce je zaměřena na sociokulturní vývoj v Postřekově 1. polovině 19. století a soustředí se zejména na demografický vývoj obce, tj. obyvatelstvo a jeho vývoj. Jedná se tedy o porodnost, úmrtnost a sňatkovost. Dále se tato práce zabývá hospodářstvím a kulturou obce. Práce se zaměřuje na období sociokulturního vývoje od roku 1800 do roku 1850.

Cílem bakalářské práce je popis sociokulturního dění obce Postřekov v 1. polovině 19. století a pokus o co nejpřesnější charakteristiku obce v tomto vymezeném období. Pro potřeby této práce je možné pod pojmem „sociokulturní vývoj“ rozumět především jako vývoj v oblasti sociální, tj. demografický vývoj obyvatelstva, na který jsem se zaměřil především. Počet narození, úmrtí a sňatků jsem nejdříve zapsal do tabulek a následně popsal. Dále jsem se zaměřil na vývoj v oblasti hospodářství, tj. zemědělství, obydlí a strava obyvatelstva a řemeslo a obchod. Poté na vývoj v oblasti kulturní, na který jsem se zaměřil na konci této práce. Oblast kulturní se týká především kultury obce – vzdělanost, svátky, slavnosti, tradice, zvyky a kroje. Doposud byly badatelské aktivity týkající se obce Postřekov soustředěny zejména na 20. a 21. století a tak 19. století bylo, především jeho první polovina, a stále je dlouhodobě opomíjeno, a tak jsem se rozhodl zaměřit na toto období.

Jako metodiku práce jsem použil především metodu zkoumání, a to hlavně navštěvováním archivu a následného zkoumání matrik, které byly mým hlavním zdrojem k vypracování bakalářské práce. Všechny matriky jsou napsány v německém jazyce a tak jsem musel používat často česko-německý slovník, abych stoprocentně přečetl křestní jméno, příjmení či onemocnění dotyčné osoby. Dále jsem čerpal informace z kronik Postřekova, z Obecní kroniky a z kroniky Obecné školy. Práce dále vychází z dat získaných z odborné literatury.

2. CHARAKTERISTIKA OBCE

Postřekov leží v pohraniční části okresu Domažlice v podhůří Českého lesa. Je nejlidnatější chodskou obcí. Připomínán je roku 1225 jako sídlo svobodných lidí podléhajících přímo králi prostřednictvím královského purkrabího z Domažlic. Jako strážcům zemských hranic byla Chodům českými králi přiznána četná privilegia včetně osvobození od robot. Po bělohorské porážce v roce 1621 ztrácí Chodové svoji nezávislost a po selských bouřích koncem 17. století jsou donuceni vzdát se výsad a přísahat poddanství. Místem nejradikálnějšího odporu Chodů v boji za nezávislost je právě Postřekov. Na přelomu 17. a 18. století přecházejí Chodové z poddanství Lamingenů pod Stadiony, kde setrvávají až po začátek 20. století.

Dnešní Postřekov se skládá ze dvou částí: Postřekova a Mlýnce. Postřekov je obec typicky chodská a byla vždy česká. Naproti tomu obec Mlýnec byla do r. 1945 německá. Mlýnec je připomínán již r. 1379 jako poddanská ves pivoňského kláštera a poběžovického panství. V r. 1946 byli Němci vysídleni a Mlýnec byl osídlen převážně rodinami z Postřekova. Obě obce dělily od sebe louky a Mlýnecký potok. Tento prostor byl od poč. 60. let 20. stol. postupně zastavěn novými rodinnými domky a tím se obě vesnice propojily v jeden celek. Pod obcí směrem na Klenčí je přírodní rezervace Postřekovské rybníky. V tomto útvaru se nachází vzácná fauna a flóra, kterou jinde v Čechách nenajdete. Rezervace byla 25. září 1990 vyhlášena jako chráněný přírodní výtvar.

Dnes je obec známa výrobou látek z přírodních materiálů a krajkářstvím. V obci, tak jako i na celém Chodsku, jsou stále živé lidové tradice. Zvláště slavení masopustu v Postřekově je pověstné čtyři dny trvajícím veselím. Na bohaté chodské lidové tradice navazuje folklórní soubor, který rozdává radost z písní a tance více než 60 let. V prostorách obecního úřadu je možné navštívit malé hasičské muzeum.

3. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

3.1 Historická demografie

Historická demografie je součástí demografické vědy. Ve středu pozornosti demografie leží otázky reprodukce lidské populace. Předmětem jejího studia je tedy demografická reprodukce, což je obnova lidských populací rozením a vymíráním. Změny počtu obyvatel a populační přírůstek jsou tedy základními tématy demografie. Početní stav obyvatelstva přímo ovlivňují: porodnost (narození), úmrtnost (úmrtí) a prostorová mobilita či stěhování, které však oblast Postřekova vůbec nezasáhlo.

Historická demografie metodicky vychází z obecné demografie, její badatelské postupy je však nucena přizpůsobovat charakteru dochovaných pramenů, jež zpravidla nevznikaly z potřeb demografie, nýbrž za jiným účelem (daňová evidence, registrace církevních úkonů, jako byl např. křest apod.) V zásadě můžeme rozlišit dva typy demografických pramenů. První podává statický obraz populace k určitému okamžiku (soupisy, sčítání). Druhý soustavně registruje změny, k nimž v populaci docházelo (především se jedná o matriky). Historická demografie se v mnoha směrech stýká s historií. Jak již bylo řečeno, demografie především musí důkladně poznat společenské podmínky, v nichž sledovaný populační vývoj probíhal.¹

Zároveň se však učí od historiografie i jemným metodám kritiky a interpretace pramenů, charakteristickým pro pracovní postup historika. Samozřejmě není myslitelná bez patřičných znalostí paleografie, diplomatiky a dějin správy.² Důležitá je i znalost cizího jazyka. Veškeré matriky, kroniky, a jiné spisy jsou napsány v 1. polovině 19. století v německém jazyce.

¹ MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha: SPN, 1978, s. 6.

² *Tamtéž*, s. 7.

3.1.1 Počet obyvatel

Zjištění počtu obyvatelstva, ať již v lokálním, regionálním nebo celozemském měřítku, je jedním ze základních, zároveň však jedním z nejobtížnějších úkolů historické demografie. Zjišťování početnosti obyvatelstva se opírá v první řadě o soupisy obyvatel. Soupisy všeho obyvatelstva se však objevují poměrně pozdě a evidují obyvatelstvo zprvu jen v lokálním měřítku. Přitom je třeba předpokládat, že i v soupisech, které měly evidovat veškeré obyvatelstvo, část populace není zachycena. Jsou to především kojenci nebo městské či vesnické chudiny, zvláště migrující.³

Je opravdu složité zjistit počet obyvatelstva, jestliže první soupisy obyvatelstva byly publikovány od 60. let 19. století, tedy v období, které se už mé práce netýká. Tyto první soupisy se týkaly obyvatelstva zaalpských zemí. Přejít mezi soupisy obyvatel a moderním sčítáním lidu bývá označováno sčítání lidu z roku 1857. Dalším důležitým mezníkem byl rok 1869, kdy v Rakousko-Uhersku došlo jednak k prvnímu modernímu sčítání lidu, definujícímu podrobně znaky zjišťované u obyvatelstva (státní příslušnost, rodinný stav, náboženské vyznání), a jednak bylo stanoveno, že se sčítání bude od té doby opakovat pravidelně každých 10 let. Od tohoto roku jsou také data ze sčítání veřejně publikována.⁴

Počet obyvatelstva můžeme tedy jen odhadovat, třeba podle změny počtu domů na vesnici. Změny počtu domů nejsou nikdy přesným ukazatelem demografického vývoje města nebo vsi. Podle počtu domů můžeme alespoň srovnávat velikost různých městských a vesnických obcí, ale nemůžeme určit přesnou velikost obce. Statistiky k obci Postřekov z 1. poloviny 19. století bohužel neexistují nebo se nedochovaly. Dochovaly se jen statistiky z roku 1793 a poté až z roku 1848 a to jen počet domů. V roce 1793 stálo v obci 122 domů, kde žilo 180 rodin a celkově tedy žilo v obci 836 obyvatel – z toho 431 ženského pohlaví, 157 ženatých mužů a 248 svobodných mužů a vdovců. K roku 1848 pak bylo spočítáno v obci 130 domů. Podle statistik z roku 1793 a 1848 tak můžeme velmi dobře odhadnout počet obyvatel.

³ *Tamtéž*, s. 83-84.

⁴ *Sčítání lidu*. Dostupné z:

http://www.scitani.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/predchudci_modernich_scitani.

3.2 Porodnost v Postřekově

3.2.1 Počet narozených dětí od roku 1800 do roku 1825^{5 6 7}

Rok	Celkem narozených	Chlapců	Dívek	Dvojčat	Nemanželské děti
1800	43	28	15	0	1
1801	65	33	32	2	4
1802	40	23	17	3	3
1803	48	23	25	0	1
1804	59	29	30	1	4
1805	37	20	17	0	3
1806	36	20	16	2	1
1807	46	27	19	0	3
1808	35	24	11	0	1
1809	33	17	16	0	1
1810	35	14	21	0	3
1811	34	20	14	0	5
1812	36	20	16	0	3
1813	29	17	12	1	4
1814	30	17	13	0	2
1815	30	12	18	0	4
1816	34	10	24	0	4
1817	33	16	17	0	8
1818	42	16	26	0	5
1819	31	22	9	0	7
1820	34	21	13	0	7
1821	45	22	23	0	4
1822	38	15	23	0	7
1823	40	24	16	0	10
1824	32	14	18	0	3
1825	44	17	27	0	8

V bakalářské práci jsem se zaměřil na demografický vývoj obce, a porodnost je jeho součástí. Cílem bylo ukázat, kolik dětí se rodilo v určitém roce a v daném období.

⁵ SOA Plzeň, 1014. Sbirka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 06*, fol. 3-190.

⁶ SOA Plzeň, 1014. Sbirka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 07*, fol. 1-133.

⁷ SOA Plzeň, 1014. Sbirka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 08*, fol. 1-3.

Podle statistik porodnosti a úmrtnosti se dá pak mnohem lépe odhadnout, kolik obyvatel přibližně žilo v Postřekově, kolik zde stálo domů a jakou rozlohu měla tato vesnice. Od roku 1800 do roku 1825 se v Postřekově narodilo celkem 1009 dětí, z toho 521 chlapců a 488 dívek. V obci se v tomto období narodilo tedy o 33 chlapců více než dívek. V období 26 let se narodilo 9 dvojčat a 106 nemanželských dětí. Všichni narození byli katolického vyznání. Nejvíce dětí se narodilo v roce 1801, konkrétně 65. Naopak nejméně se narodilo v roce 1813. Největší nárůst proběhl hned na začátku 19. století a to od roku 1800 do roku 1801, když se narodilo o 22 dětí více než v předchozím roce. Naopak největší pokles proběhl v roce 1805, když se narodilo o 18 dětí méně než v předchozím roce, v roce 1804. Rok 1801 je tedy vysoce nadprůměrný, co se týče porodnosti.

3.2.2 Počet narozených dětí od roku 1826 do roku 1850^{8 9 10}

Rok	Celkem narozených	Chlapců	Dívek	Dvojčat	Nemanželské děti
1826	33	16	17	1	3
1827	37	12	25	1	3
1828	42	25	17	0	8
1829	52	29	23	1	6
1830	39	25	14	2	5
1831	47	28	19	1	4
1832	47	25	22	0	4
1833	40	30	10	2	7
1834	53	31	22	1	5
1835	48	26	22	0	3
1836	36	24	12	0	0
1837	42	22	20	1	5
1838	47	25	22	1	4
1839	38	16	22	0	6
1840	38	20	18	1	5
1841	44	26	18	1	6
1842	43	26	17	0	7
1843	36	19	17	0	5
1844	41	22	19	1	7

⁸ SOA Plzeň, 1014. Sbirka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 08*, fol. 3-133.

⁹ SOA Plzeň, 1014. Sbirka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 09*, fol. 1-149.

¹⁰ SOA Plzeň, 1014. Sbirka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 10*, fol. 1-128.

1845	49	27	22	0	8
1846	43	23	20	0	5
1847	40	21	19	1	9
1848	44	24	20	0	6
1849	45	17	28	0	6
1850	42	24	18	1	7

Od roku 1826 do roku 1850 se v Postřekově narodilo celkem 1066 dětí, z toho 583 chlapců a 483 dívek. V obci Postřekov se narodilo tedy o 100 chlapců více než dívek. V období 25 let se narodilo 16 dvojčat a 134 nemanželských dětí. Všichni narození byli katolického vyznání. V roce 1834 se narodilo nejvíce dětí v tomto vymezeném období, a to 53 dětí. Naopak nejméně dětí přišlo na svět v roce 1826, na tu dobu pouhých 33 dětí.

Celkem se tedy v 1. polovině 19. století, tj. od roku 1800 do roku 1850, narodilo v obci Postřekov 2075 dětí. Z tohoto celkového počtu se narodilo 1104 chlapců a 971 dívek, tedy o 133 více chlapců než dívek. V období 50 let se narodilo 25 dvojčat. 14 dvojčat - chlapec a dívka, 7 dvojčat – dva chlapci a 4 dvojčata – dvě dívky. Z celkového počtu 2075 dětí se narodilo 240 nemanželských dětí, což je 11,6 % a to odpovídá poměrům tehdejší doby. Tyto nemanželské děti pak většinou živili rodiče a příbuzní matky dítěte. Z toho můžeme vyzorovat, že převážná většina dětí se tedy rodila až po uzavření svazku manželského. Všichni narození byli katolického vyznání (podle údajů z roku 1793 byli všichni obyvatelé Postřekova katolického vyznání).

3.2.3 Křest, výběr jména

Nedlouho po narození dítěte se dítě křtilo, vesničané se spokojili se službou kaplana ve farním kostele v Klenčí. Při křtu bylo dítě zapsáno do matriky. Kmotři se vybírali z okruhu příbuzných, často však rodiče požádali o tuto službu některou z významných osobností dané lokality. Kmotři byli většinou dva. Hlavní kmotr byl volen podle pohlaví dítěte, u chlapců jím byl muž, u děvčete žena. U křtu držela dítě vždy kmotra. Od svých kmotrů dostávalo dítě křestní dárek. Kmotrovství bylo celoživotním závazkem. Kmotr byl po rodičích nejbližším příbuzným dítěte - mezi ním a kmotřencem nesměl být např. uzavřen sňatek. Kmotrovství si udrželo značný význam až do konce devatenáctého století. V případě úmrtí rodičů dohlížel kmotr nad výchovou a dalšími osudy kmotřence.¹¹

Od roku 1800 do roku 1850 vybírali rodiče svým dětem nejčastěji křestní jména jako Jakub, Josef, dívkám pak Anna a Marie. Někdy tato jména byla spojována i do jednoho jména. Zejména u dívek se vyskytovalo jméno Anna Marie. Dále se u chlapců často objevovala jména jako Martin, Jan nebo Jiří. Objevují se také jména jako František, Matyáš, Kryštof, Štěpán, ale i Tomáš, Prokop a Adam. U dívek se objevovala křestní jména jako Barbora, Markéta, Alžběta či Kateřina. Většinou tedy jména ryze česká. Rodiče pojmenovávali své dcery i některými dnes ne příliš oblíbenými jmény jako Uršula nebo Rosálie. Také svým nově narozeným dětem dávali i německá jména jako Leopold, Andreas nebo Simon, u dívek pak zejména jméno Dorota, neboť v Postřekově žilo mnoho německých rodin, a tak u těchto jmen vídáme německá příjmení jako Pittner, Vogeltanz nebo Knopf.^{12 13 14 15 16 17}

¹¹ LENDEROVÁ, Milena. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století. II. díl, Život všední a sváteční* / Milena Lenderová ... [et al.]. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, 2005, s. 26.

¹² SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 06*, fol. 3-190.

¹³ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 07*, fol. 1-133.

¹⁴ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 08*, fol. 1-3.

¹⁵ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 08*, fol. 3-133.

¹⁶ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 09*, fol. 1-149.

V dřívější době bylo samozřejmě vybírání křestního jména vcelku jednoduchou záležitostí. V 1. polovině 19. století lidé neusilovali o nějakém distancování se od křesťanských tradic a tak se dávala dětem převážně jména podle nějakého svatého patrona. Nejčastější jméno u chlapců Jakub je samozřejmě podle svatého Jakuba, který byl „Menší“, syn Alfeův, a „Větší“, syn Zebedův. Jak Jakub „Menší“, tak i „Větší“ byli z dvanácti apoštolů. Dále pak jméno Josef je podle svatého Josefa, manžela Panny Marie a otce Ježíše. Josef patří k nejoblíbenějším světcům katolické církve. Byl to totiž statečný a poctivý člověk, který se i v těžkých chvílích dokázal postarat o svoji rodinu, která byla pro celý svět tak důležitá. Je mimo jiné patronem manželů a křesťanských rodin, dětí a mládeže, dělníků a tesařů.¹⁸

Jméno František zase náleží známému svatému Františkovi z Assisi, zakladateli řádu františkánů. Vlastním jménem se jmenoval Giovanni Bernardone, ale protože se brzy naučil francouzsky, začal mu otec říkat Francesco čili „Francouzku“. Když chlapec dospěl, stal se z něho frivolní švihák a zhýralec. Nic mu nebylo svaté a rodiče s ním měli jenom trápení. Jenomže takový život nese v sobě mnohé nástrahy, a tak se stalo, že bujný mladík vážně onemocněl. Poté hledal spásu v kostele. Když se jednou modlil v kostele, promluvil na něho dokonce obraz ukřižovaného: „Františku, oprav můj dům,“ řekl a mladík vzal poselství doslova.¹⁹ Poté prodal zboží z otcova skladu a otec už to nevydržel, a vyhodil ho na ulici. Stal se z něho žebrák. O pár let později založil žebravý řád františkánů. Dalším známým světcem jménem František je František z Pauly nebo František Xaverský, známý kazatel a misionář, který je označován za apoštola Dálného východu.

U dívek zase nejčastější křestní jméno Anna podle svaté Anny, která byla údajně matkou Panny Marie a tedy babičkou Ježíše. Svatou Annu často prosí o pomoc ženy, které už mnoho let nemohou mít dítě a moc si je přejí. Anna a její muž Jáchym totiž sami také velmi dlouho čekali, než se jim narodila holčička Maria.²⁰ Annu, patronku matek, velmi

¹⁷ SOA Plzeň, 1014. Sbírká matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 10*, fol. 1-128.

¹⁸ SCHAUBER, Vera, SCHINDLER Michael, ŠPINKOVÁ Martina. *Velká kniha o svatých aneb po kom se jmenujeme*. Praha: nakladatelství Doron, 2003, s. 30.

¹⁹ RAMEŠ, Václav. *Po kom se jmenujeme? Encyklopedie křestních jmen*. Praha: nakladatelství Libri, 2000, s. 362.

²⁰ SCHAUBER, Vera, SCHINDLER Michael, ŠPINKOVÁ Martina. *Velká kniha o svatých aneb po kom se jmenujeme*. Praha: nakladatelství Doron, 2003, s. 74.

často malovali malíři všech dob. Na mnoha obrazech je znázorňována jako „Anna Samotřetí“, jak chová Marii a Ježíše na klíně. S jejím jménem jsou také spojena četná pořekadla, která se váží k počasí a k úrodě.²¹

Jméno Marie již podle zmíněné matky Ježíše, svaté Panny Marie. 8. září se slaví svátek Narození Panny Marie, Ježíšovy maminky. Marii potkaly v životě veliké radosti i těžká trápení. Vždycky zůstala tichá, věrná a statečná. Proto si jí mnozí lidé váží a obracejí se k ní s důvěrou, když jsou šťastní a prosí jí o pomoc v nesnázích a soužení. Je tradičně pokládána za královnu všech svatých a patří jí mnoho svátků v roce, které se většinou vážou k nejdůležitějším událostem jejího života.²²

Rodiče také často pojmenovávali své dcery jménem Barbora. Původní význam tohoto jména asi Barborky netěší, neboť základem je řecké slovo „barbaros“, což se překládá jako „cizinec“ nebo „barbar“. Řekové říkali všem cizincům barbaři, protože jim vůbec nerozuměli a zdálo se jim, že cizí jazyky neznějí pěkně a jsou breptavé a neznělé. Znamená to tedy, že žena nosící toto jméno pořád „brblá a breptá“. Ať už je původ jména jakýkoliv, jisté je, že jméno Barbora bylo hodně oblíbené. Také málokterá světice jako Barbora má tolik patronátů. Za svou si ji vzali např. horníci, sedláci, zedníci, kováři, tesaři, hrobníci, ale třeba i zajatci. Barbora totiž ochraňuje věže a pomáhá v nouzi, protože jí podle legendy její otec zavřel do věže.²³

²¹ *Tamtéž*, s. 75.

²² *Tamtéž*, s. 88.

²³ *Tamtéž*, s. 76.

3.3 Úmrtnost v Postřekově

3.3.1 Zemřelí od roku 1800 do roku 1825^{24 25}

Rok	Celkem zemřelých	Chlapců	Dívek
1800	63	33	30
1801	40	21	19
1802	28	15	13
1803	48	26	22
1804	38	21	17
1805	26	11	15
1806	50	20	30
1807	16	10	6
1808	16	11	5
1809	24	9	15
1810	21	10	11
1811	13	6	7
1812	28	15	13
1813	28	17	11
1814	38	23	15
1815	20	10	10
1816	19	9	10
1817	24	11	13
1818	19	8	11
1819	17	9	8
1820	26	15	11
1821	24	13	11
1822	20	7	13
1823	19	9	10
1824	36	21	15
1825	17	8	9

K demografickému vývoji patří po porodnosti i úmrtnost, která je jeho nedílnou součástí. Od roku 1800 do roku 1825 zemřelo v Postřekově celkem 718 obyvatel. Z tohoto

²⁴ SOA Plzeň, 1014. Sbírká matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 15*, fol. 4-82.

²⁵ SOA Plzeň, 1014. Sbírká matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 16*, fol. 1-70.

počtu zemřelo 368 chlapců a 350 dívek. Počet úmrtí chlapců a dívek je tedy zhruba stejný, o 18 chlapců více než dívek za těchto 26 let. Nejvíce lidí z tohoto období zemřelo hned v prvním roce vymezeného období, v roce 1800, a to 63. Podle matriky zemřelých z celkového počtu 63 lidí zemřelo 53 dětí. Většina těchto dětí zemřela na neštovice, konkrétně 33 dětí a nejstaršímu zemřelému chlapci bylo 9 a půl roku. Vesnicí se pravděpodobně šířila epidemie černých neštovic (variola), a proto v tomto roce zaznamenáváme tolik úmrtí. Od roku 1796 do roku 1802 padlo v Čechách za oběť varioly 106 400 osob.²⁶

V roce 1806 zemřelo 50 obyvatel, a právě v tomto roce proběhlo něco podobného, jako v roce 1800. 23 dětí zemřelo opět na neštovice a všechny děti postižené touto epidemií se nedožily více jak 6 let. Povinné očkování proti neštovicím bylo v Čechách zavedeno až v roce 1812. V letech 1777 – 1806 umíralo v Čechách na variolu ročně průměrně 2174 osob na jeden milion obyvatel. V období od roku 1807 do roku 1850 vlivem očkování klesla průměrná roční úmrtnost v Čechách na 215 osob na milion obyvatel.²⁷

Naopak nejméně obyvatel v Postřekově zemřelo v roce 1811. Zde je vidět, že v tomto roce se žádná vážnější nemoc vesnicí neprohnala, a proto zemřelo jen 13 obyvatel. V roce 1811 zaznamenáváme tedy jen 6 zemřelých dětí na tuberkulózu a zbylých 7 obyvatel zemřelo na různé nemoci, jako byl zánět plic, zavodněné plíce, černý kašel či záškrť.

²⁶ JEŽEK, Zdeněk aj. *Neštovice a jejich eradikace*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1982, s. 23.

²⁷ *Tamtéž*, s. 26.

3.3.2 Zemřelí od roku 1826 do roku 1850^{28 29 30 31}

Rok	Celkem zemřelých	Chlapců	Dívek
1826	16	11	5
1827	26	13	13
1828	27	16	11
1829	32	20	12
1830	31	14	17
1831	25	12	13
1832	25	13	12
1833	31	18	13
1834	53	34	19
1835	32	18	14
1836	25	13	12
1837	34	25	9
1838	27	18	9
1839	30	15	15
1840	30	13	17
1841	26	9	17
1842	32	17	15
1843	20	9	11
1844	25	11	14
1845	32	17	15
1846	24	14	10
1847	62	28	34
1848	23	14	9
1849	23	8	15
1850	26	11	15

Od roku 1826 do roku 1850 zemřelo celkem 737 obyvatel, tedy o 19 více než v prvních 26 letech. Celkem zemřelo v tomto období 391 chlapců a 346 dívek. Nejvíce obyvatel zemřelo v letech 1834 a 1847, protože v těchto letech se vesnicí prohnala nejprve

²⁸ SOA Plzeň, 1014. Sběrka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 16*, fol. 70-91.

²⁹ SOA Plzeň, 1014. Sběrka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 17*, fol. 1-102.

³⁰ SOA Plzeň, 1014. Sběrka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 18*, fol. 1-68.

³¹ SOA Plzeň, 1014. Sběrka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 19*, fol. 1-49.

epidemie tuberkulózy a poté v roce 1847 epidemie zarděnek. V roce 1834 zemřelo celkem 53 obyvatel, z toho 24 dětí na tuberkulózu. Nejstaršímu chlapci bylo 8 let. O 13 let později zemřelo 62 obyvatel na nemoc zarděnek. Této nemoci podleho 14 dětí a všem bylo méně než 3 roky (opravdu strašné, ale na tuto dobu, ne nijak neobvyklé). Nejméně obyvatel pak zemřelo v roce 1826, a to pouhých 16. V tomto roce neumírali ani tak děti (zemřelo jich 6) jako starší lidé, a to na nemoci jako plicní tuberkulóza, zánět plic, píchání v boku či sešlostí věkem.

Celkem tedy zemřelo v 1 polovině 19. století 1455 obyvatel Postřekova, z toho 759 chlapců či mužů a 696 dívek či žen. Velká většina z nich umírala už v útlém věku. Dětských úmrtí bylo tedy nejvíce, dále pak úmrtí mezi 50-70 rokem života. Lidé se totiž v tehdejší době nedoživali mnoho let - muži umírali věkem či stářím v 60 letech, ženy pak nejčastěji umíraly kolem 70. roku života. Existovaly však i výjimky jako např.: úmrtí lidí, kteří se dožili 102 let nebo jsem zaznamenal dokonce i 105 let. Ale staří lidé si už v pozdějším věku nepamatovali, kolik jim je let a ani okolí, ani jejich sousedé to nevěděli přesně. Když pak tito lidé zemřeli, do kroniky se zapsal úctyhodný věk, který vůbec nemusel odpovídat věku zemřelého. Nejméně úmrtí se týkalo střední generace, ovšem tak to je tomu i dnes. Obyvatelé ve věku od 18 do 35 let umírali nejčastěji na nemoci jako plicní tuberkulóza nebo zánět plic.

Zemřelí obyvatelé vesnice se většinou pohřbívali do hrobu v zemi (inhumace) na hřbitově v Klenčí. V 19. století převládl model rodinného pohřbu, ale někdy se s nebožtíkem loučila jak rodina, tak ale i přátelé, známí i sousedé, aby bylo zcela zřejmé, že se všichni účastní i poslední cesty zemřelého.

3.3.3 Nemoci a příčiny úmrtí

Příčin úmrtí bylo v Postřekově opravdu hodně a to především kvůli podmínkám, které panovali na vesnicích v počátcích 19. století, ale i v průběhu celého století. Mnoho nemocí bylo neléčitelných, vysoce širitelných a lékařské ošetření nebylo takřka žádné. Podle matričních spisů, konkrétně matrik zemřelých, nejčastěji umíraly malé děti, většinou do 6 let. Děti na vesnici podléhaly nemocím, jako byly neštovice, tuberkulóza a zarděnky. Tyto nemoci se rychle šířily celou vesnicí a prostředky k obraně, jako např. očkování, proti nim nebyly žádné.

Nejčastější nemocí a příčinou smrti v Postřekově byly neštovice. Neštovice jsou virové onemocnění, které se projevuje viditelnou vyrážkou, strupy na kůži a zdrojem nákazy je člověk, který je považován za jediný rezervoár nákazy pravými neštovicemi. Nejznámější formy jsou pravé neštovice, plané neštovice a kravské neštovice, které napadají hovězí dobytek. Neštovice, které se šířily vesnicí, byly pravé neštovice, známé jako černé neštovice nebo v latinském názvu „variola“.³² Základní epidemiologickou jednotkou, kde se šířila nákaza neštovicemi, byla domácnost, stejně jako u většiny jiných nákaz. Většina obyvatel žila v početnějších domácnostech, kde se společně stravuje nebo spí větší počet osob. Nejzávažnější formou kontaktu je sdílení téhož lůžka, což se uplatňovalo hlavně mezi dětmi nebo matkou a malým dítětem. K přenosu nákazy mezi domácnostmi obce docházelo nejčastěji návštěvami v rodině nemocného, které vykonávali sousedé nebo příbuzní.³³

Další častou nemocí je tuberkulóza a zarděnky. Tuberkulóza nebo také souchotiny, ničila kosti, klouby, ledviny, dokázala se usadit v tenkém střevě, v mozkových obalech, v kůži, ve slezině, vejcovodech, nadvarletech i nadledvinách. Zabíjela kojence, děti i dospělé stejně jako starší lidi. Tyčinkovitá bakterie, která je její příčinou, má ráda lidské skupiny. Jeden druh bakterie postihuje lidi, jiný hovězí dobytek, oba mohou postihnout jak lidi, tak zvířata a vzájemně se přenášet, další druh postihuje ptáky. Nejčastěji se přenáší

³² *Tamtéž*, s. 66.

³³ *Tamtéž*, s. 67.

kapénkami. Zdrojem je nemocný, kašlající člověk.³⁴ Zarděnky patří do skupiny typických dětských infekčních chorob. Je to onemocnění provázené vyrážkami, jako jsou například spála, spalničky nebo plané neštovice. Zarděnky se projevují červenavou vyrážkou: nejprve v obličeji, později i na trupu i na celém těle. Stejně jako u tuberkulózy se přenáší kapénkami a mohou se zaměnit za variolu.³⁵

Další nemocí na vesnici byla typicky dětská nemoc psotník a také černý kašel. Psotník neboli zbožec či také božec jsou křeče spojené s bezvědomím, které často vedly ke smrti dítěte. Na tuto nemoc nejčastěji umírali novorozenci.³⁶ Černý kašel byl vysoce nakažlivý a přenášel se kapénkovou infekcí, čili při kýchnutí, smrkání a kašli. Původcem je bakterie, jejímž jediným hostitelem v přírodě je pro ni právě člověk.³⁷

Záškrt neboli diftérie je další vážné infekční onemocnění způsobené bakteriálním toxinem. Špatná diagnóza a léčba způsobovaly rozvoj zhoubného záškrtu. Zhoubný záškrt byl často doprovázen zánětem srdečního svalu neboli myokarditidou a pozáškrtovými obrnami. Pozdější následky působení toxinu zahrnovaly poškození nervů a ledvin a následnou smrt.³⁸

Dalšími nemocemi vyskytujícími se na vesnici, které ale nebyly nijak přenosné z člověka na člověka, bylo mnoho. Velmi často lidé umírali na různé záněty, jako byl zánět plic, zánět mozku – encefalitida nebo zánět v krku. Méně častá pak byla nemoc a následné úmrtí na píchání v boku, břišní tyfus, zavodněné plíce nebo mrtvice.

Nejméně častou příčinou smrti v Postřekově v průběhu 1. poloviny 19. století bylo úmrtí věkem. Kvůli životnímu stylu, špatné životosprávě, lékařskému ošetření a především špatné hygieně na vesnici bylo v tomto období téměř nemožné zemřít přirozeně, a to stářím.

³⁴ KOUKOLÍK, F. *O nemocech a lidech*. 1. vyd. Praha: Makropulos, ©1998, s. 15.

³⁵ *Zarděnky*. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/zardenky/>.

³⁶ *Psotník*. Dostupné z: <http://genealogie.taby.cz/viewtopic.php?f=16&t=102&start=15>.

³⁷ *Černý kašel*. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/cerny-kasel/>.

³⁸ *Záškrt*. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/zaskrt/>.

3.4 Sňatkovost v Postřekově

3.4.1 Sňatek

V této kapitole bych se chtěl zabývat počtem sňatků v obci Postřekov, neboť sňatkovost je třetí součástí demografického vývoje obce, dále pak různými okolnostmi, které se sňatků týkaly. Např. kolik proběhlo sňatků, když se brali dva svobodní, vdovec si bral svobodnou ženu, vdova svobodného i když se brali oba ovdovělí. Dále bych chtěl připomenout, v kolika letech uzavírali lidé sňatky nebo v jakém období se nejvíce tyto sňatky konaly. Všechny sňatky, které jsem zahrnul do statistik, se týkají postřekovských, ať už uzavírali sňatky mezi sebou nebo s někým s vedlejší vesnice. Důležité pak bylo, kde se rozhodli dále žít a to např. z hlediska nárůstu obyvatelstva. Jestli v Postřekově nebo v nějaké z vedlejších vesnic, např. v Novém Postřekově (dnešní Díly) nebo v Linzu (česky Mlýnec, dnešní součást obce).

Sňatek byl jedním z rozhodujících momentů v životním cyklu jedince. Tato rodinná událost se rovněž řadila ke slavnostním okamžikům. V dřívějších dobách měl sňatek ovšem i další funkce, neboť teprve uzavření sňatku mezi jedinci s sebou většinou přinášelo definitivní uznání dospělosti obou snoubenců.³⁹

Pokud nebyl muž předurčeným dědicem, odcházel zpravidla nejprve do učení nebo do čelední služby. Dívky, které pocházely ze selských či chalupnických rodin zůstávaly však v otcovském domě až do svého provdání. Do čelední služby odcházely především ženy, které nemohly očekávat od svých rodičů dostatečně velké věno. Jednou z funkcí čelední služby bylo tedy umožnit mladým lidem našetřit si prostředky, které by jim dovolily vybudovat samostatnou pozici a založit rodinu. Sňatek tedy přímo navazoval na tuto čelední službu.⁴⁰

Sňatek býval rozhodujícím momentem, který rozhodoval o dalším sociálním zařazení jednotlivých osob. Zajištěné postavení ženicha nebo věno nevěsty představovaly rozhodující faktory pro budoucí sociální pozici celé nově vzniklé rodiny. Pravděpodobně

³⁹ VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?*. Praha: Historický ústav, 2009. s. 372.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 371.

větší význam mělo ekonomické zabezpečení, tj. výše dědických podílů, u žen než u mužů. Výše věna mohla být tím rozhodujícím faktorem, kterým se muž řídil při výběru nevěsty. Velkou roli hrály však i ekonomické podmínky. Z důrazu na tyto podmínky nebylo dovoleno ani zdaleka všem lidem uzavřít manželství.⁴¹

3.4.2 Sňatky podle rodinného stavu snoubenců od roku 1800 do roku 1825⁴²

Rok	Celkem	Oba svobodní	Vdovec – svobodná	Vdova – svobodný	Oba ovdovělí
1800	4	3	1	0	0
1801	13	9	2	2	0
1802	11	8	2	0	1
1803	11	5	3	1	2
1804	8	7	1	0	0
1805	5	4	0	1	0
1806	6	4	1	0	1
1807	7	5	0	0	2
1808	11	9	2	0	0
1809	0	0	0	0	0
1810	4	4	0	0	0
1811	6	6	0	0	0
1812	5	5	0	0	0
1813	7	5	1	0	1
1814	3	1	2	0	0
1815	3	1	0	2	0
1816	9	7	1	0	1
1817	10	9	1	0	0
1818	7	4	2	1	0
1819	6	5	1	0	0
1820	10	9	1	0	0
1821	4	4	0	0	0
1822	4	4	0	0	0
1823	7	6	1	0	0
1824	8	7	1	0	0
1825	4	3	1	0	0

⁴¹ *Tamtéž*, s. 372.

⁴² SOA Plzeň, 1014. Sběrka matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 12*, fol. 2-101.

Od roku 1800 do roku 1825 se uzavřelo v obci Postřekov, která spadala pod farnost Klenčí, celkem 173 sňatků. Nejvíce sňatků se uskutečnilo samozřejmě mezi oběma svobodnými, a to 134. Dále 24 sňatků se uzavřelo mezi vdovcem a svobodnou ženou. Mezi vdovou a svobodným už méně, 7 sňatků. 8 sňatků se uzavřelo mezi oběma ovdovělými, mezi vdovcem a vdovou. Nejvíce sňatků se uskutečnilo hned na začátku 19. století, v roce 1801. Naopak nejméně sňatků v roce 1814 a 1815. Největší nárůst sňatků registrujeme od roku 1800 do roku 1801, a to ze 4 sňatků na 13, tedy o 9 sňatků více.

Sňatky ovlivňují samozřejmě i přirozený přírůstek v obci. V roce 1800 se narodilo 43 dětí, ale zemřelo jich 63. Tedy úmrtnost přesáhla porodnost v tomto roce o 20 dětí. Tudíž i sňatků je logicky o dost méně než v roce 1801. V tomto roce se narodilo 65 dětí a zemřelo 40 dětí a ukazuje se nám tedy, že porodnost tentokrát přesáhla úmrtnost o 15 dětí. Díky tomu se uskutečnilo daleko více sňatků, než právě v roce 1800.

3.4.3 Sňatky podle rodinného stavu snoubenců od roku 1826 do roku 1850^{43 44 45}

Rok	Celkem	Oba svobodní	Vdovec – svobodná	Vdova – svobodný	Oba ovdovělí
1826	21	20	1	0	0
1827	9	9	0	0	0
1828	12	11	0	1	0
1829	13	12	1	0	0
1830	8	6	2	0	0
1831	9	8	1	0	0
1832	14	13	1	0	0
1833	4	3	1	0	0
1834	10	9	1	0	0
1835	16	14	2	0	0
1836	10	9	1	0	0
1837	5	5	0	0	0
1838	5	4	1	0	0
1839	3	2	0	1	0

⁴³ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 12*, fol. 101-132.

⁴⁴ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 13*, fol. 1-106.

⁴⁵ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 14*, fol. 1-29.

1840	7	7	0	0	0
1841	9	8	1	0	0
1842	6	6	0	0	0
1843	9	8	0	0	1
1844	14	13	1	0	0
1845	11	10	0	0	1
1846	7	6	0	0	1
1847	7	7	0	0	0
1848	13	11	0	0	2
1849	10	8	2	0	0
1850	10	9	1	0	0

Od roku 1826 do roku 1850 se uskutečnilo v obci celkem 242 sňatků. Mezi oběma svobodnými se uskutečnilo 218 sňatků. Mezi vdovcem a svobodnou ženou sňatků 17. Nejméně sňatků se uzavřelo mezi svobodným mužem a vdovou, a to pouze jen 2 sňatky. Mezi oběma ovdovělými se uzavřelo 5 sňatků. Nejvíce sňatků se uskutečnilo v roce 1826, celkem 21 sňatků. Nejméně sňatků v roce 1839, a to 3 sňatky. Mezi lety 1826 až 1850 nevidíme žádné výraznější nárůsty, spíše dva trochu výraznější poklesy a to z roku 1826 na rok 1827 a z roku 1832 na rok 1833.

Od roku 1800 do roku 1850 se tedy celkem uzavřelo 415 sňatků. Logicky nejvíce sňatků proběhlo mezi oběma svobodnými, 352. 41 sňatků se konalo mezi vdovcem a svobodnou ženou. Mezi vdovou a svobodným mužem se uskutečnilo 9 sňatků a mezi oběma ovdovělými 13 sňatků.

Obyvatelé Postřekova většinou uzavírali sňatky mezi 18. a 35. rokem. Těchto sňatků proběhlo v obci nejvíce. Muži se nejčastěji ženili mezi 20 a 25 lety, ženy se vdávaly od 18 do 23 let. Několik sňatků bylo také uzavřeno až v pozdějším věku, a to mezi 40 – 50 rokem. Většinou se jednalo o vdovu, která si brala svobodného muže či vdovce, který uzavíral manželství se svobodnou ženou. Samozřejmě i oba ovdovělí musíme do této kategorie počítat. Avšak některým vdovcům nebylo mnoho let, jako je tomu dnes. Nejmladšímu vdovci bylo pouhých 28 let.

„Zajímavý“ život měla nejmladší vdova vdávající se po druhé ve 24 letech. Tato vdova, jménem Markéta Kohoutová, žijící v domě č. 26 se poprvé vdávala 19. června 1821

v 17 letech za Augustýna Krutinu, syna sedláka Jana Krutiny. Augustýn bydlel v domě č. 18, a bylo mu taktéž 17 let. Bohužel ale za několik let onemocněl na jakýsi zánět (v matrice není psáno, o jaký zánět se jednalo) a v roce 1827 ve věku 23 let po následných horečkách zemřel. Augustýn bydlel s Markétou v rodném domě č. 18, kam se Markéta po svatbě nastěhovala. Markéta se rok po Augustýnově smrti opět vdávala. 20. května 1828 se ve věku 24 let vdávala jako vdova Markéta Krutinová za 27letého Josefa Váchala žijícího v Klenčí v domě č. 60. Oddávajícím byl kaplan Václav Osvald.⁴⁶

Z matrik můžeme také zjistit, že několik sňatků bylo uzavřeno mezi už poněkud starším sedlákem a mladou dívkou. Starý sedlák byl většinou vdovec, kterému bylo mezi 50-60 lety, a dívce bylo kolem 18 let. Nemůžeme zjistit, jestli šlo skutečně o lásku mezi starcem a mladou dívkou, ale zcela jistě šlo o možnost zdědit sedlákův grunt, kterému už nezbývalo mnoho let života, protože jak víme, muži se dožívali nejvýše 60 a 70 let, a tak rodina dívky, ale i sama dívka viděla velikou příležitost, jak zdědit po úmrtí sedláka grunt.

Svatby se obvykle konaly v klenečském kostele, kde byl oddávajícím místní farář a někdy také kaplan. Od roku 1800 do roku 1845 byl farářem Martin Strádal a po něm od roku 1845 do roku 1870 Šimon Rejsek.⁴⁷ Nejčastěji se svatby konaly v období, kdy se nepracovalo, tj. když přicházely a posléze nastaly kruté mrazy, protože se pracovalo převážně na polích, a v tomto chladném a mrazivém období se na polích pracovat nedalo. A tak se svatby konaly nejčastěji v měsíci listopadu a především v únoru. V období relativního sucha, tedy zhruba od června do září, probíhaly žně. Vesničané tedy neměli v tomto období žádný čas na uzavírání sňatků kvůli ustavičné práci na poli, a tak se brali samozřejmě až po žních, nejvíce v listopadu. Únor byl, co se týče konání svateb, vůbec tím nejbohatším měsícem. Vesničané uzavírali sňatek především kolem svátku, který se slaví téměř vždy v únoru, protože je to svátek „pohyblivý“, a tím je Masopust.⁴⁸

⁴⁶ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 12*, fol. 81, 118.

⁴⁷ *Kronika obce*, 1923 -1963, Postřekov, SOA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně, OÚ Postřekov, s. 40.

⁴⁸ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

4. HOSPODÁŘSTVÍ

4.1 Zemědělství

V zemědělství pracovala převážně celá vesnice, zbytek v řemesle a obchodu. Úroveň zemědělství ovlivňoval výrazně i regionální ekotyp a z něj vyplývající způsob obživy. Nejpočetnější zastoupení měli sedláci a chalupníci v zemědělsky úrodných krajích, zatímco v horských oblastech se rychle rozšiřovaly neselské vrstvy. Tam probíhala např. textilní výroba. Poměrně silné zastoupení nádeníků a podruhů pak nalzáme v zemědělsky méně úrodných oblastech.⁴⁹ Postřekov je typicky podhorská oblast, avšak převážně zde byli sedláci, chalupníci (domkaři) a podruzi. Protože v zemědělství pracovala převážná část vesnice, sedláckých rodin zde bylo opravdu mnoho, např.: rodina Psutkova, Sokolova, Šindelářova, Anderlova, Langova, Váchalova, Krutinova, Šerlovských, Hrubých či rodina Královcova a Vogeltanzova.^{50 51 52}

Je však obtížné určit, jak velký či malý byl rozdíl pozemků mezi sedlákem a chalupníkem. Pod stejnými názvy se totiž často mohl skrývat diametrálně odlišný obraz. Ukazuje se to např. na termínu chalupník – někdy je tento pojem užíván pro menšího držitele půdy, než byl sedlák – zároveň však ve starších pramenech jím může být myšlen držitel chalupy bez jakýchkoli dalších pozemků. Rovněž hranice mezi jednotlivými sociálními kategoriemi není možné zcela jednoznačně určit. Zatímco v jednom regionu převažují v selské vrstvě hospodáři obdělávající několik desítek hektarů, jinde hospodáři největší sedláci na stěží 20 ha půdy. Díky tomu dochází i k posunu hranice mezi sociálními vrstvami – v jednom regionu mohou být držitelé 10 ha počítáni již mezi drobnější hospodáře, zatímco ve druhém patří mezi větší sedláky.⁵³

V Postřekově byla možnost na polích pěstovat zemědělské plodiny. Pěstovaly se různé obiloviny jako žito, oves, v menším množství ječmen a jarní žito. Dále pak hrách a vikev, později brambory a řepa. Bývalo mnoho úhorů, dvou i víceletých. Pěstoval se také

⁴⁹ VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?*. Praha: Historický ústav, 2009, s. 46.

⁵⁰ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 06*, fol. 3-190.

⁵¹ SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 07*, fol. 1-133.

⁵² SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 08*, fol. 1-3.

⁵³ VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?*. Praha: Historický ústav, 2009, s. 44.

len, který se spřádá a tkal na plátno. Brambor se pěstovalo málo. Oralo se na jaře a na podzim se zoralo pouze tam, kde měly být zasety ozimi. V 1. polovině 19. století byly pluhy k orbě ještě dřevěné, které půdu neobracely, jenom ji rozrývaly. Až později se začaly objevovat pluhy s železnou radlicí.

Obilí se sekalo ručně kosami. Poté se sváželo do stodol, kde se mlátivalo ručně cepy a mlácení trvalo celou zimu. Souběžně s mlácením se zdokonalovalo i čištění vymláčeného obilí. Součástí stodoly byl i mlat. Dobrý mlat byl vyroben z mazné hlíny, do které se přikládala dobytčí krev. Obilí při mlácení se rozprostřelo na mlat, klasy ze dvou stran do sebe, kolem se rozestoupili mlatici a pravidelné bubnování do obilí začalo. Při více mlaticích musela být skupina sehraná a jednotlivé úderý měly svůj řád, hlavně jejich pořadí, aby nedošlo ke srážce cepů, či nedostal mlatec cepem do hlavy. Obilí se během mlácení otočilo a po odstranění slámy se zrno smetlo. Od příměsí slámy a nečistot (plevy) se čistilo na mlýnku, kde za pomoci sít a proudu vzduchu, se obilí vyčistilo. V zimě byl pravidelný tlukot cepů po vesnici typický. Zvláště za mrazivého suchého počasí, kdy se snáze zrno oddělovalo od slámy. Obilí se muselo ještě přesít na řešetech. Tento způsob nahradily později fukary, nejprve na ruční pohon klikou na ozubeném kole, který roztáčel lopatky. Po sklizni se na strništích pásal dobytek, kozy a ovce. Na vesnicích se páslo hromadně a o stádo se staral obecní pastýř, kterému pomáhaly děti.⁵⁴

S nástupem lepšího nářadí a zemědělských strojů se zvyšovala i úroda a zlepšovala práce v zemědělství. K tomu pomohl i rok 1848, kdy došlo ke zrušení roboty za náhradu. To vedlo především ke zvýšení počtu středních a malých zemědělských podniků. Velkým vlastníkům půdy umožnily prostředky získané vyvazováním z feudálních povinností zdokonalit výrobní techniku a rozšířit výrobu. Změny ve struktuře českého zemědělství, tedy diferenciaci na velkostatkáře, zámožné sedláky, střední rolníky, maloročníky a námezdní síly, se nedaly přehlédnout.⁵⁵

⁵⁴ *Zemědělství v 19. století*. Dostupné z: <http://druhanov.sweb.cz/zemed19.htm>.

⁵⁵ LENDEROVÁ, Milena, DOUŠOVÁ, Hana a JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století. 1. díl, Dějiny hmotné kultury*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001. s. 30.

4.2 Obydlí a strava obyvatelstva

Obyvatelé Postřekova žili ve svých domovech, příbytcích, které byly ze dřeva a kamene. Tehdejší příbytky vypadaly asi takto: Střecha byla došková, někdy také šindelová. Stavba byla roubená z mohutných klád, malá okna byla opatřena okenicemi. Až v průběhu 19. století byla většina dřevěných venkovských domů vystřídána zděnými.⁵⁶ Světnice s dřevěným stropem byla bez podlahy, jen z uhnětené hlíny, stejně tak komora a síň. Obytné stavení na vesnici se skládalo ze světnice (základní obytná místnost domu), přístěnku, kuchyně, síně, komory a maštale. Obývací pokoj či jídelna na venkově neexistovaly. V 19. století se jimi mohli pochlubit jen střední a horní vrstvy. Využívaly je tedy rodiny, které vedly bohatý společenský život.⁵⁷

Hospodářské stavení se zase skládalo z několika chlévů, řezárny a kůlny. U větších stavení byly stodoly zvlášť. Ve světnici starých stavení visela od stropu tzv. palanda, na kterou se lezlo z pece. Sloužila jako lůžka dětem a v neděli jako skladiště všedních šatů. Do množiny příslušenství patřil také záchod. Na venkově byl suchý, nachýlený nad hnojištěm. Zřejmě teprve na přelomu 19. a 20. století se na českém venkově jsou záchody budovány s vlastní jímkou.⁵⁸

V kuchyni byla jen velká pec, do které se přikládalo i ze síně, a v které se vařilo a vše připravovalo. Vaření na takovém ohništi bylo nepohodlné a spojené s mnoha obtížemi. Oheň býval roztopen a hrnek přistaven k ohni. Na zastrkování a vytahování hrnců existovaly zvláštní vidlice na kolečkách, jimiž se hrnec uchopoval. Nad ohništěm byla na řetězech zavěšena měděná pánev, na které se pokrmy připravovaly. K jídlu se vařila z brambor kaše a pekli se chleba. K pečení chleba se užívalo hlavně žito, na venkově se pekli i z ječmene nebo ovsa. Chléb byl jednou z nejběžnějších potravin na venkově. Techniky s jeho výrobou a konzumací měly rituální význam, ať již se jednalo o načrtnutí kříže na

⁵⁶ *Tamtéž*, s. 70.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 74.

⁵⁸ *Tamtéž*, s. 75.

svrchní kůrku před jeho nakrojením, o zásadu, že chléb nesmí spadnout na zem, o způsoby jeho krájení atd. Chléb byl také významným symbolem pohostinnosti a solidarity.⁵⁹

Na vesnici byla strava vcelku jednotvárná a ne moc chutná. Brambory se vařily téměř každodenně a k nim se vařila zelenina jako zelí nebo obvykle řepa. Dalšími základními potravinami byly obilniny. Pila se voda, mléko i pivo. Z mléka se vyrábělo máslo, sýry a tvaroh, který byl hlavním zdrojem bílkovin. Sádlo se získávalo nejčastěji z prasat, ale také i z husy či kachny. Používalo se také k vyrábění mýdla či mastí. Vesničané jedli polévky většinou zelné nebo bramborové. Na svátky se pekly buchty a příležitostně jedlo maso. Jako koření sloužily domácí rostliny a jako pamlsky se jedlo sušené ovoce nebo např. ořechy namočené v medu.

Až později byla v kuchyních kamna opatřená plotnou, na které se dalo již lépe vařit. Na „futrech“ dveří viselo křesadlo a pod ním ve výklenku nádoba s troudem. Lidé svítili loučí, méně lojovou svíčkou. Při louči se předlo, poklízelo, drhnul a třel se len a byly konány i jiné práce. Později se svítilo lampičkami, které se skládaly ze střípku skla, na němž bylo máslo nebo lněný olej a v tom položený knot.⁶⁰

⁵⁹ *Tamtéž*, s. 130-131.

⁶⁰ *Lidová architektura*. Dostupné z: <http://www.lidova-architektura.cz/>.

4.3 Řemeslo a obchod

V Postřekově v 1. polovině 19. století byla možnost pracovat v papírně nedaleko od vesnice. Papírna byla založena nejspíše Lamingenem už v roce 1666, protože Postřekov stejně jako ostatních 10 chodských vesnic byl pod zástavou trhanovského panství - už od roku 1495 pod rodem Švamberků až do konce zástavy pod rodem Stadionů – tedy do roku 1848, když byly všechny chodské vesnice zbaveny roboty, nevolnictví a poddanosti k vrchnosti. Po smrti Lamingena koupili Trhanovské panství právě Stadionové, kteří podporovali průmyslové podnikání. V papírně, která se nacházela zhruba 2 km od Postřekova, se vyráběl papír až do roku 1860. Později tato papírna byla proměněna na brusírnu skla, která v letech 1820–30 zaměstnávala 17 dělníků. Přibližně v té době byl pod Postřekovem zřízen hamr a panský dvůr Podhamří.⁶¹

Ten, kdo nepracoval v zemědělství nebo v papírně, živil se v Postřekově řemeslem. Řemesla vznikala souběžně s postupující specializací lidských činností. Některé práce, vyžadující vysokou odbornost nebo také zručnost postupně začali vykonávat lidé, kteří vynikali touto odborností či zručností. Rozvoj určitého řemesla se dříve dědil z generace na generaci a držel se v rodině vlastně předáváním zkušeností potomkům. Později řemeslníci přibírali mladé učedníky – tovaryše. Tovaryši dělali ty méně obtížné práce, ale časem získávali zkušenosti a zkušený mistr vykonával ty těžší práce, které potřebovaly odbornou znalost. Přestože si rolníci co nejvíce věcí vyráběli nebo opravovali sami, pro chod zemědělských usedlostí bylo nutné, aby někteří řemeslníci byli dosažitelní i na vesnici a ne jenom ve městech.

Nezbytným byl především kovář. Kovář vyráběl a opravoval součásti náradí, které byly železné a zároveň i koval koně.⁶² Kováren bylo v Postřekově několik a jedním z kovářů byl i jakýsi kovář Pivonka. Dalšími řemeslníky, kteří byli na vesnici, byli tesaři, koláři, bednáři, zedníci, obuvníci a pekaři. Vesnickým řemeslníkům však k uživení nepostačovala samotná živnost a tak doplňovali řemeslo zemědělským hospodařením. Na vesnici byl i mlynář. Mlýn byl zpravidla v majetku vrchnosti a tak se mlynář stal

⁶¹ *Kronika obce*, 1923 -1963, OÚ Postřekov, SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn, s. 60.

⁶² FROLEC, Ivo. *Kovářství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003.

dočasným, někdy i dědičným nájemcem.⁶³ Mlynářské řemeslo se drželo v rodě Pittnerů a konkrétně se tím zabýval v 1. polovině 19. století mistr mlynář Leopold Pittner. Tento mistr měl k sobě i pomocníka, který byl už podle matriky také mlynářem a tím byl mlynář Wolfík. Poddaní byli nuceni dávat mlít své obilí v mlýnech vrchnosti. Za to museli část obilí nebo mouky odevzdat mlynáři, respektive vrchnosti jako poplatek za semletí.

Na vesnici stála i krčma a byla považována za nejvýhodnější živnost. Zpravidla ji držel vesnický rychtář. V Postřekově byl od roku 1798 do roku 1802 rychtářem Štěpán Heindl, po něm od roku 1802 až do roku 1838 Jakub Kubíček. Od roku 1838 do roku 1848 byl rychtářem Kryštof Kubíček a od roku 1848 Gabriel Heindl.⁶⁴ V krčmách se většinou prodávalo pivo z vrchnostenských pivovarů. V první polovině 19. století se platilo krejcary, které platily od vzniku Habsburské monarchie roku 1526. Souběžně s nimi se používaly také bankocetle, první papírové peníze zavedené na českém území.⁶⁵ Krčmy byly zároveň i obchody, kde se prodávala především sůl, některé potraviny a různé potřebné věci. Vesničané chodili do hospody „U Hadamů“, která patřila a dodnes patří rodu Hadamů a je nejstarší hospodou na Chodsku. Hospoda „U Hadamů“ je také zmiňována i v chodských lidových písničkách jako např. „V tý postřekovský hospodě“ nebo „Hadamouc hospoda“.⁶⁶

⁶³ KARAS, Jaroslav. *Historický vývoj mlynářství*. V Praze: Mlynářské noviny, 1919.

⁶⁴ *Kronika obce, 1923 -1963*, OÚ Postřekov, SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn, s. 52.

⁶⁵ *Numismatika*. Dostupné z: <http://www.vykupminci.cz/numismatika/platidla-v-cr.html>.

⁶⁶ *Hospoda „U Hadamů“*. Dostupné z: <http://www.chodovar.cz/id505cz-hospoda-u-hadamu-postrekov.htm>.

5. KULTURA

5.1 Vzdělávání obyvatelstva

O vzdělávání dětí, které navštěvovaly postřekovskou triviální školu není mnoho informací, pouze jen některé údaje ze školní kroniky. V roce 1830 byla v Postřekově zřízena škola triviální, jejímž prvním učitelem byl dle paměti starších občanů jakýsi pan Toupal. Do roku 1830 byla totiž postřekovská škola přiškolená k parochiální škole v Klenčí. Nástupcem pana Toupala byl pan Štěpán Kostlivý, otec Jindřicha Kostlivého, faráře v Dlážd'ově. Na škole působil jako učitel od školního roku 1835-36 do roku 1865-66. Vyučoval v jedné třídě Čechy i Němce společně, jelikož kromě osady Nový Postřekov (Díly) byla přiškolená k postřekovské triviální škole i sousední německá obec Mlýnec (Linz), která je dnes součástí obce Postřekov. V jedné nebo dvou lavicích seděli Němci, v ostatních Češi. Děti školou povinných bylo v roce 1835 celkem 197 – z toho 30 Němců.⁶⁷ Katechetou⁶⁸ byl Tomáš Kartus, po něm Jakub FASTER. Po Jakubu FASTERovi se stal katechetou Josef Vondrášek a po něm František Veselý. Prvním pomocníkem byl roku 1842-3 jakýsi pan Duffek. V prvních dobách vyučoval učitel sám. Později, bylo-li více dětí, zejména v zimních měsících, míval učitel pomocníka, kterým byl právě Duffek. V letních měsících měli starší žáci úlevy, protože často museli pomáhat svým rodičům s pracemi na poli a v zimních měli úlevy zase mladší žáci, a to ze zdravotních důvodů.⁶⁹ Roku 1845-6 byl pomocníkem pan Karel Mukla a v letech 1847 – 1852 to byl František Holý.⁷⁰

⁶⁷ *Kronika obecné školy*, 1893 – 1931, OŠ Postřekov, SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn, s. 13.

⁶⁸ SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 153.

⁶⁹ *Tamtéž*, s. 157.

⁷⁰ *Kronika obecné školy*, 1893 – 1931, OŠ Postřekov, SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn, s. 14.

5. 2 Odkaz rodáka Jana Kubíčka

Jan Kubíček se narodil v Postřekově 3. února 1803. V roce 1829 byl posvěcen na kněze. Kubíček býval kaplanem v Sedlici u Blatné, pak od roku 1844 farářem v Čížově a v roce 1850 zároveň biskupským vikářem a školním inspektorem v Písku. Poté se stal v roce 1853 kancléřem a ředitelem Budějovické biskupské konsistoře. Byl velkým oblíbencem a důvěrníkem známého biskupa Jana Valeriána Jirsíka.⁷¹

Jan Kubíček složil, sepsal a vydal tiskem obširnou praktickou „školu varhanickou“. Roku 1862 byl jmenován kanovníkem v Budějovicích. V té době umírá jeho otec Kryštof Kubíček, který své poslední dny prožil u svého syna v Budějovicích. V roce 1884 se pak stává Jan Kubíček kapitulním děkanem a později proboštem. Ve své závěti pamatoval odkazem na své rodiště. Umínil si postavit ve svém rodišti kostel ke cti Svaté Anny, faru a stavení pro milosrdné sestry. K tomu všemu odkázal své jmění ve výši 20 000 zlatých pod podmínkou, že se nejdříve postaví kostel, pak fara a na konec stavení pro sestry.⁷²

5. 3 Církevní svátky a slavnosti

Do kulturní sféry patří také církevní svátky a slavnosti, které se oslavovaly, u nás ale i po celém světě, po dlouhá staletí a dodnes oslavují. Mezi nejdůležitější svátky patří slavení Vánoc, Nového roku, Tří králů, Masopustu a Velikonoc.

Vánoce na rozdíl od Velikonoc, jejichž datum se každý rok mění, jsou svátky s pevným datem, avšak první adventní neděle je pohyblivým svátkem. Datum závisí na tom, že poslední neděle adventní musí předcházet 25. prosinci, dnu Narození Páně. Dobu adventní poté střídají svátky Vánoční, které trvají od Božího hodů do svátku zjevení Páně. Tento přelom svátků přichází 24. prosince, tedy na Štědrý den. V tuto dobu se křesťané

⁷¹ RANDA, Hippolyt. *Chodové a jejich osudy*. Domažlice: K. Prunar, 1887, s. 140.

⁷² *Tamtéž*, s. 142.

mohli těšit, že v noci porodí panenská Matka syna počatého mocí Ducha Svatého, který spasí lidstvo od jeho hříchů.

Štědrý den byl dříve v českých zemích dnem postním. Přes den se nejedlo nic anebo jen málo, ale večer se měl každý pořádně najíst. Hlavním pokrmem podávaným během dne byla zejména dozlatova upečená vánočka nebo štolá. Gastronomickým vrcholem celého dne dříve byla a je i dnes slavnostní večeře. Důležitost štědrovečerní hostiny se v lidovém prostředí vyjadřovala zejména pestrou skladbou pokrmů, kterým se připisoval symbolický význam. Na svátečním stole bylo vše, co se urodilo. Konzumoval se především zapečený černý kuba z hub a krupek s česnekem. Dále se jedlo vařené a sušené ovoce, čočka nebo hrách. Podle tradice se konzumováním luštěnin mělo zabezpečit zvelebení rodinného majetku.⁷³

Do zimního období patří také loučení se starým rokem a vítání roku nového. Oba roky bývají symbolizovány lidským věkem. Uplynulý rok symbolizuje odcházejícího stařečka a nový zase přicházející dítě. Nový rok připadá podle gregoriánského kalendáře, kterým se řídili i stále řídí lidé v Postřekově, na 1. ledna. V noci z 31. prosince na 1. ledna se slaví konec roku a příchod toho nového. Kromě toho byl první den v novém roce opředen celou řadou praktik a zvyklostí, které se většinou zaměřovaly na zajištění pozitivního vývoje a naplnění očekávání. Především to byla přísloví typu „jak na Nový rok, tak po celý rok“, která se říkají dodnes. Především se zvyklosti týkaly „zajištění“ bohatství nějakým vhodným pokrmem, nejlépe podávaným hned po půlnoci, například čočkou, která připomínala peníze. Nebo pokrmem z takového živočicha, který nemá ploutve nebo křídla, aby peníze neutekly, nemohly uplavat či uletět.⁷⁴

Další křesťanskou tradicí je svátek Tří králů. Tři králové je lidové označení pro tři mudrce, kteří navštívili Ježíše krátce po jeho narození. Církev tento svátek slaví 6. ledna. V katolických zemích se o svátku Zjevení Páně píše posvěcenou křídou na dveře domů a chlévů zkratka K + M + B + nebo latinský ekvivalent C + M + B + jako formule požehnání. Místo českého K se používá latinské C (Casparus - Kašpar). Zkratka se vykládá

⁷³ *Vánoce*. Dostupné z: <http://vanoce.vira.cz/vanoce/informace-o-vanocich>.

⁷⁴ *České tradice – Nový rok*. Dostupné z: <http://www.ceske-tradice.cz/tradice/zima/silvestr-a-novy-rok>.

jako iniciály tří králů a znaménko mezi nimi jako „plus“. Tak tomu ale není. Původní text zní „Christus mansionem benedicat“ – ať Kristus požehná tomuto příbytku (po celý rok – proto se za třetí křížek píše letopočet). Tři křížky symbolizují Nejsvětější Trojici, tj. Otce, Syna a Ducha Svatého.⁷⁵

V Postřekově má nejhlubší tradici slavení Masopustu. Toto období trvá od Tří králů do Popeleční středy. Popeleční středou začíná postní období před Velikonocemi. Maškarní zábava, která probíhala vždy na masopustní úterý (i dnes stále probíhá), tedy to úterý před Popeleční středou, byla vyvrcholením masopustního veselí. V Postřekově je součástí oslav obřadní průvod masek, který jde spolu s muzikou vesnicí. Masopust byl pro lidi v minulosti svátkem velkého hodování, během kterého se bylo potřeba najíst dosyta. Na vesnici šlo hlavně o obrovské vepřové hody. Ráno na Popeleční středu se jedli masné rohlíky s kávou či mlékem. Dopoledne byla ještě povolena kořalka. Oběd už byl však postní a tak se na oběd jedla vajíčka s čočkou, sýr, chléb, pečené brambory. Pak následoval čtyřicetidenní půst. Slovo masopust neboli karneval pochází z italského slova „carnevale“, což znamená „maso pryč“.⁷⁶

Dalším církevním svátkem jsou Velikonoce. Tyto svátky nemají přesně stanovené pevné datum. Konají se vždy v neděli po prvním jarním úplňku (jaro začíná 21. března). Velikonoce začínají Květnou nedělí, tj. poslední postní neděle. Podle Bible přijel Ježíš se svými učedníky do Jeruzaléma, aby oslavil Pesach (odchod Izraelitů z Egypta). Název neděle je odvozen od květů (mají připomínat palmové větve, jimiž lidé vítali Ježíše), kterými se zdobí kostely. Kaple byla v Postřekově postavena až na začátku 20. století. Po květné neděli následuje Modré pondělí, po něm Šedivé úterý, kdy se uklízela obydlí – vymetaly se všechny nečistoty. Poté přichází Škaredá středa - Bible uvádí, že Jidáš právě v tento den zradil Ježíše Krista. Podle tradice se vymetaly komíny a říkalo se, že budete-li se mračit, pak se budete mračit každou středu po celý rok. Po Škaredé středě následuje Zelený čtvrtek – Zelený podle toho, že se nosilo zelené mešní roucho. Na Zelený čtvrtek se také konala poslední večeře Ježíše Krista a naposledy se před Bílou sobotou rozezní zvony. Mezi zvyky dříve patřilo například brzké vstávání a omytí rosou, aby se zabránilo

⁷⁵ *Tři králové*. Dostupné z: <http://vanoce.vira.cz/vanoce/tri-kralove>.

⁷⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

nemocem anebo konzumování něčeho zeleného, aby byl člověk celý rok zdravý. Také se pekly jidáše (pečivo z kynutého těsta), které se namazaly medem. Na Velký pátek byl Ježíš odsouzen a následně ukřižován. V tomto dni se vždy držel přísný půst. Po Velkém pátku přichází Bílá sobota, která ukončuje 40 dní trvající půst a po ní Velikonoční neděle – také Boží hod velikonoční, kdy podle Bible Ježíš vstal z mrtvých. Pro křesťany je to nejvýznamnější svátek roku. Velikonoce končí na Velikonoční pondělí. Tradičně se pekli Velikonoční beránci (jako symbol Krista) nebo chlapeci pletli pomlázky z vrbových proutků a vyrazili koledovat a vyšlehat dívky za doprovodu velikonočních koled.⁷⁷

5.4 Chodský kroj

Národní chodský kroj nosili muži i ženy po celém Chodsku, tedy i v Postřekově. Nosívali ho běžně v obyčejný všední den, ale i o různých slavnostech. Ženatí muži nosili na hlavě černý klobouk, tzv. širák, který byl obrouben červenou šňůrkou a na krku černý hedvábný šátek s třemi červenými pruhy na okraji. Muži byli velice upravení, a tak nenosili vousy, ale byli oholení a vlasy nosívali dlouhé za uši. Na sobě nosívali vestu (lajblík) z tmavomodrého sukna a s mosaznými knoflíky, a kalhoty (žluté koženky) jim sahaly jen přes kolena, a lýtka zakrývaly modráčkové punčochy. Ve všední den pak nosívali nohavice z domácího silného plátna z bílé šerky. Přes vestu a kalhoty měli přehozený dlouhý slavnostní kabát, tzv. župan, z tmavomodrého sukna, který byl lemován na okrajích červenou šňůrkou a byl hustě pošit mosaznými knoflíky od krku až k pasu. Nosívali se také košile, které byly na prsou rozhaleny a jen nějakou tkaničkou nebo knoflíčky byly spojeny u krku. Jako obuv nosívali střevíce, nízké a velmi pevné, a také boty vysoké až nad lýtka, tuhé a čistě vyleštěné holínky. Jako doplněk měli hůl vyrobenou z lísky, a někdy nosili na holi také sekyrku.⁷⁸

Svobodní muži měli kromě županu a širáku tentýž kroj. Místo županu nosívali tmavomodrou soukennou kazajku sahající do pasu, která měla na prsou dvě řady hustých

⁷⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čas velikonoc*. Praha: Jamart, 1993.

⁷⁸ RANDA, Hippolyt. *Chodové a jejich osudy*. Domažlice: K. Prunar, 1887, s. 163.

mosazných knoflíků. Soukenná kazajka byla bohatě vyšívána pestrobarevnými kvítky z hedvábí. Na hlavě nosívali vydrovku, což je čepice ze zeleného nebo červeného hedvábného sametu, která je lemovaná vydří kožešinou. Punčochy nosívali svobodní muži bílé a bavlněné.⁷⁹

Ženy nosívaly vlněné barevné sukně, které nebyly příliš dlouhé a na Postřekovsku sukně sahaly jen do půlky lýtek. Tyto sukně byly složeny mnoha záhyby, tzv. varhánky, a dole na obrubě měly pestrobarevnou širokou pentli. Sukně byly různých barev – červené, zelené, modré, fialové a také černé, které se však nosívaly ve smuteční čas, takže nebyly ozdobeny žádnou hedvábnou pentlí. Sukně přikrývala dlouhá a velmi široká zástěra, tzv. fěrtoch, vyšívána z domácího plátna. Živůtek, tzv. lajblík, byl zcela krátký, různobarevný a přes ramena měl asi jen 3 palce široké pruhy, tzv. poramice. Šátky na krku nosívaly ženy hedvábné a pestrobarevné a měly je na prsou přeložené křížem. Na hlavě měly „na babku“ a v Postřekově „na pokos“ (šikmo nebo svisle) zavázané šátky ve sváteční dny černohedvábné, obyčejně ale jen červenobavlněné, na okraji a ještě více v rozích s pestrými květy. O slavnostech, křtinách a svatbách nosívaly na hlavě zcela zvláštní bílý čepec, tzv. koláč neb kolo – jako mívali cukráři neb vrchnostenští kuchaři při své práci. Kabátky nosily do kostela z tmavomodrého sukna, velmi krátké, s knoflíčky pestroskleněnými a nezapjatým soukenným páskem, nýbrž přeloženě svislým, červeně podšitým a pestře vyšívaným; tyto kabátky mají skoro totéž vyšívání, jako mužské kazajky. Na Postřekovsku nosívaly ženy takové kabátky z černého sukna, jež mají dole za obrubu asi na dlaň široké záhybky, zvané varhánky. Košile, vlastně rukávce, jsou u krku červeným vyšíváním obroubeny a malým knoflíčkem zapnuty, ale na Postřekovsku nosívaly cínovou sponku, tzv. zapínátko v podobě srdce, a kolem krku široké okružní čili výkladek, jenž se přeložil přes svrchní šat.⁸⁰ Punčochy ženy nosívaly červenovlněné a jako obuv nízké, v prstech okulacené, malou přezkou a mašličkou zdobené střevičky.

Svobodné ženy nosívaly stejný oblek, ale neměly na prsou peřinky a čepce na hlavách. Místo toho měly na prsou hedvábné a pestrobarevné šátky přeložené přes kříž a

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 164.

⁸⁰ *Tamtéž*, s. 165.

na hlavě buď pleny, nebo šátky „na pokos“ zavázané. Tento národní kroj byl malebný, ale dnes už valně mizí a brzy i zcela vymizí.⁸¹

⁸¹ *Tamtéž*, s. 168.

6. ZÁVĚR

Na závěr bych se pokusil shrnout poznatky, na které se snaží tato práce poukázat. Především jsem se snažil co nejvěrohodněji vykreslit život místních obyvatel v 1. polovině 19. století. V první řadě jsem se zabýval demografickým vývojem obce, do kterého patří porodnost, úmrtnost a sňatkovost. Tyto tři části demografického vývoje jsem zapsal do tabulek, aby bylo zřejmé, kolik lidí se narodilo, umřelo a vdalo nebo, v případě muže, oženilo v určitém roce daného období od roku 1800 do roku 1850. Kromě statistik porodnosti, úmrtnosti a sňatkovosti jsem se zabýval i důležitými okolnostmi kolem těchto tří částí a tím byl u porodnosti křest a pojmenovávání dětí, tj. jaká křestní jména se nejčastěji dávala narozeným dětem. U dívek to byla jména Anna a Marie, u chlapců jména jako Jakub a Josef. U zemřelých jsem zase zjišťoval a následně popsal, jaké byly příčiny úmrtí a v kolika letech lidé umírali. Nejčastějšími příčinami úmrtí bylo onemocnění neštovicemi, tuberkulózou, zarděnkami a úmrtí na různé záněty. U sňatků jsem se zabýval tím, v kolika letech vesničané uzavírali sňatky a v jakém měsíci se tyto sňatky nejčastěji konaly. Nejvíce obyvatelé Postřekova uzavírali sňatky mezi 18. a 35. rokem života a nejčastěji se sňatky konaly v měsíci listopadu a únoru.

V druhé řadě se tato bakalářská práce zabývá hospodářstvím, které je nezbytnou součástí sociokulturního vývoje obce. V bakalářské práci je popsáno, jak lidé hospodařili, bydleli i jak se stravovali. Součástí hospodářství je i téma řemesla a obchodu. Zabýval jsem se i tím, jací zemědělci, obchodníci a řemeslníci žili a vydělávali si svou živností a umem na vesnici. Svou živností se živili na vesnici kováři, mlynáři a hospodský (rychtář) vlastníci místní krčmu.

Nedílnou součástí sociokulturního vývoje je samozřejmě kultura obce. Do mé práce jsem zařadil vzdělávání obyvatelstva, tj. především základní informace o postřekovské škole, které se týkají 1. poloviny 19. století. Dále je v mé bakalářské práci ukázán odkaz rodáka Jana Kubíčka, kapitulního děkana a později probošta Budějovického biskupství, který odkázal své jmění ve výši 20 000 zlatých pod podmínkou, že se nejdříve postaví kostel, pak fara a na konec stavení pro sestry. Zabýval jsem se i církevními svátky a slavnostmi, které se slavily v Postřekově a některé se stále ještě oslavují. Příkladem toho je oslavování Masopustu, které se v Postřekově slaví dodnes, i když v mnoha ohledech už

trochu odlišně. Do pojmu kultura patří i oblékání obyvatelstva. Lidé na Chodsku nosili chodský kroj, který byl trochu specifický pro Postřekov stejně jako pro jinou chodskou vesnici.

Tato bakalářská práce by tedy měla sloužit jako přehled sociokulturního vývoje v obci Postřekov v 1. polovině 19. století, do kterého patří demografický vývoj, hospodářství a kultura obce.

7. SUMMARY

As the theme of my bachelor's work I have chosen Social-cultural development in the 1st half of the 19th century. The main aim of my work is to credibly describe the life of local inhabitants. At first I was engaged in demographic development of Postřekov in the 1st half of the 19th century. I describe three parts of demographic development – birth rate, death rate and marriage rate. I also describe important circumstances of these three parts. With birth rate it is the christening and the naming of new-born children, with death rate it is causes of death and how many years the people lived. With marriage rate I examine when the people entered into marriage.

Secondly, I describe the economy which is a necessary part of social-cultural development of the village. The economy, living and food of local people is pointed out in the bachelor's work. The topic of craft and trade is also a part of economy. In this section I examined how farmers, traders and craftsmen made their living in the village. Blacksmiths and millers lived and worked in the village too, and also a publican (reeve), the owner of a local pub.

An inseparable part of the social-cultural development is culture of the village. I integrated education of the population into my work, primarily I provide basic information about the school in Postřekov in the 1st half of the 19th century. The bachelor's work also includes legacy of a native citizen Jan Kubíček, who was the capitular dean and later the provost of Budějovice diocese. I was also engaged in religious holidays and celebrations, which were celebrated in Postřekov and some of them still are, for example Masopust. The topic of culture is connected with clothing of population too. The people in Chodsko wore folk costumes, which were specific for Postřekov just as for any other village in Chodsko.

This bachelor's work ought to serve as a survey of social-cultural development in the village Postřekov in the 1st half of the 19th century and it includes demographic development, economy and culture of the village.

8. POUŽITÁ LITERATURA

Literatura:

FROLEC, Ivo. *Kovářství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003.

JEŽEK, Zdeněk aj. *Neštovice a jejich eradikace*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1982.

KARAS, Jaroslav. *Historický vývoj mlynářství*. V Praze: Mlynářské noviny, 1919.

KOUKOLÍK, František. *O nemocech a lidech*. 1. vyd. Praha: Makropulos, 1998.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čas velikonoc*. Praha: Jamart, 1993.

LENDEROVÁ, Milena, DOUŠOVÁ, Hana a JIRÁNEK, Tomáš. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století. 1. díl, Dějiny hmotné kultury*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2001.

LENDEROVÁ, Milena. *Dějiny každodennosti "dlouhého" 19. století. II. díl, Život všední a sváteční / Milena Lenderová ... [et al.]*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta humanitních studií, 2005.

MAUR, Eduard. *Základy historické demografie*. Praha: SPN, 1978.

RAMEŠ, Václav. *Po kom se jmenujeme? Encyklopedie křestních jmen*. Praha: nakladatelství Libri, 2000.

RANDA, Hippolyt. *Chodové a jejich osudy*. Domažlice: K. Prunar, 1887.

SCHAUBER, Vera, SCHINDLER Michael, ŠPINKOVÁ Martina. *Velká kniha o svatých aneb po kom se jmenujeme*. Praha: nakladatelství Doron, 2003.

SOMR, Miroslav a kol. *Dějiny školství a pedagogiky*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

VELKOVÁ, Alice. *Krutá vrchnost, ubozí poddaní?*. Praha: Historický ústav, 2009.

Archiválie:

Kronika obce, 1923 -1963, OÚ Postřekov, SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn.

Kronika obecné školy, 1893 – 1931, OŠ Postřekov, SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn.

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 06*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 07*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 08*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 09*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 10*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 11*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 12*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 13*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 14*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 15*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 16*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 17*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 18*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

SOA Plzeň, 1014. Sbíрка matrik západních Čech. *Klenčí pod Čerchovem 19*. SOkA Domažlice, pob. Horšovský Týn

Internetové zdroje:

Obec Postřekov. Dostupné z: <http://web.quick.cz/chodsko1/ustr.htm>

Česko – německý slovník. Dostupné z: <http://kotacka.webnode.cz/nemecky-slovník-pricin-umrti/>

Zarděnky. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/zardenky/>

Genealogie. Dostupné z: <http://genealogie.taby.cz/viewtopic.php?f=16&t=102&start=15>

Černý kašel. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/cerny-kasel/>

Záškrť. Dostupné z: <http://nemoci.vitalion.cz/zaskrt/>

Zemědělství v 19. století. Dostupné z: <http://druhanov.sweb.cz/zemed19.htm>

Lidová architektura. Dostupné z: <http://www.lidova-architektura.cz/>

Numismatika. Dostupné z: <http://www.vykupminci.cz/numismatika/platidla-v-cr.html>

Hospoda „U Hadamů“. Dostupné z: <http://www.chodovar.cz/id505cz-hospoda-u-hadamu-postrekov.htm>

Vánoce. Dostupné z: <http://vanoce.vira.cz/vanoce/informace-o-vanocich>

České tradice – Nový rok. Dostupné z: <http://www.ceske-tradice.cz/tradice/zima/silvestr-a-novy-rok>.

Tři králové. Dostupné z: <http://vanoce.vira.cz/vanoce/tri-kralove>

9. OBRAZOVÁ DOKUMENTACE

Obrázek 1 - Obyvatelé Postřekova v chodském kroji

Pramen: Dostupné z: <http://web.quick.cz/chodsko1/posr.htm>

Obrázek 2 – Budova starého mlýna v Postřekově

Pramen: Autor, 2014

Obrázek 3 – Kostel sv. Martina v Klenčí

Pramen: Dostupné z: <http://www.farnostklenci.cz/>

Obrázek 4 – Hospoda „U Hadamů“

Pramen: Dostupné z: <http://www.hele.cz/u-hadamu>

Obrázek 5 – Onemocnění černými neštovicemi (variola)

Pramen: Dostupné z: <http://desafiosdahistoria.blogspot.cz/2012/04/variola-texto-1.html>

Obrázek 6 – Interiér obydlí 1. poloviny 19. století

Pramen: Dostupné z: <http://www.muzeum-pribram.cz/akce/07svetlo/07svetlo.html>